

JESÚS, GRAN SACERDOT I VÍCTIMA, EN HEBREUS. UNA TEOLOGIA JUDEOCRISTIANA DE LA MEDIACIÓ I DE L'EXPIACIÓ

Jordi CERVERA I VALLS

1. UN LLENGUATGE CÚLTIC AL SERVEI D'UNA TEOLOGIA JUDEOCRISTIANA.

1.1. Πρὸς Ἑβραίους: *un escrit judeocristià*

Són moltes i particularíssimes les referències que Hebreus fa a personatges, a moments històrics, a textos, a pràctiques culturals, a mètodes exegètics..., que pertanyen al judaisme. El marc cultural, religiós i teològic jueu és inqüestionable. Nogensmenys aquestes referències són habituals en els altres escrits neotestamentaris, entre els quals destaquen, pel seu rerefons o influència jueva, l'evangeli de Mateu i de Joan, les cartes de Pere, Joan, Jaume, Judes, i l'Apocalipsi. Amb tot, Hebreus gaudeix d'unes peculiaritats que ens permeten de submergir-nos, més que els altres textos, en un ambient definitivament judeocristià.¹

Un argument a favor d'aquest rerefons judeocristià és l'autor d'Hebreus, el nom del qual continua essent, encara avui, un enigma apassionant. Malgrat no puguem posar-li nom, sí que podem explicitar els seus evidentíssims coneixements veterotestamentaris i de la tradició jueva. Amb un grec polidíssim² parla

1. «The fusion of Jewish ideas and motifs with the new Christian outlook is typical not only for the Epistle to the Hebrews, but for all writings of the second stratum of Christianity. With the help of a better knowledge of the Jewish background, we become able to understand how Christianity arose and what was the original meaning of the New Testament epistles» (D. FLUSSER, *Messianology and Christology in the Epistle to the Hebrews*, a D. FLUSSER, *Judaism and the Origins of Christianity*, Jerusalem 1988, 246-279, p. 262).

2. Cf. «Un llenguatge grec elegant»: J. CERVERA, «Jesús, empremta de Déu (He 1,3)» en A. PUIG (ed), *Imatge de Déu*, (Scripta Biblica 7), Barcelona 2006, 191-218, p. 208.

del judaisme com quelcom inherent, brandant els seus coneixements de teologia jueva amb una brillantor única en tot el Nou Testament. L'autor d'Hebreus és, indefectiblement, un judeocristià hel·lenista. I si no ho és, ho dissimula molt bé.

Un altre argument són els destinataris: «Als Hebreus» (Πρὸς Ἑβραίους). Aquest és el títol, afegit posteriorment, que encapçala l'escrit;³ un títol posat, qui sap si, per a enquadrar els destinataris judeocristians a qui aniria adreçat originàriament. Complementem aquests arguments extra-textuals, evidentment qüestionables, amb un argument intra-textual: les elaboradíssimes exposicions teològiques d'Hebreus es fonamenten en personatges, en espais, en activitats o en conceptes del judaisme. Això només s'explica perquè els primers destinataris d'aquest sermó escrit coneixien abastament aquests temes, és a dir, haurien de ser judeocristians.

El tercer argument és la temàtica de la carta, que desplega, amb una estudiadíssima naturalitat i coherència, un indissoluble lligam teològic entre la Primera i la Segona Aliança. Hebreus no vol trencar amb res del passat, vol mantenir units el Primer i el Segon Testament.⁴ El seu fil argumental és sempre el mateix: el judaisme és la base existencial, religiosa i teològica que fonamenta i explica la figura de Jesús. Les argumentacions cristològiques de l'autor expressen plenament l'acompliment de les esperances i les promeses del judaisme.⁵

1.2. *La mort i la resurrecció de Jesús expressen una nova i millor expiació i mediació*

L'autor d'Hebreus assumeix el repte teològic d'explicar l'aparició de Jesús en un escenari religiós judeohel·lenístic. D'aquí la utilització d'un llenguatge i d'uns termes grecs únics en tot el Nou Testament.⁶ Cal explicar, d'una manera convincent, qui és Jesús a uns destinataris d'origen i formació jueva que, fins

3. Apuntem, en nota, i només com una hipòtesi pendent d'aprofundiment, que Hebreus podria ser l'inici de la secció judeocristiana del Nou Testament. En el procés de canonització dels textos neotestamentaris l'encapçalament «Als Hebreus» és un afegit que podria haver estat imposat com a títol particular de l'escrit i alhora com a títol general de la secció judeocristiana.

4. El terme grec μεσίτης (mediador) apareix junt a διαθήκη (He 8,6; 9,15; 12,24) i expressa l'activitat mediadora de Jesucrist que permet de fer el salt teològic del Primer al Segon Testament.

5. Alguns versets del capítol desè contradiuen això (He 10,4-11), però també contradiuen el que apareix en altres parts de l'escrit, concretament el capítol novè. Nosaltres proposem que aquestes citacions són afegits redaccionals que farien de correctiu a una excessiva proximitat amb el judaisme i que confondria als nous destinataris d'Hebreus.

6. Són 154 les paraules gregues exclusives d'Hebreus en tot el Nou Testament. Cf. P. ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews*, Grand Rapids 1993, 12-13).

fa poc, tenien Moisès com a principal referent, l'Aliança com a segell del projecte diví, la Torà com a praxi, el Temple com a expressió cùltica.⁷ L'autor d'Hebreus, respectuós i delicat amb la tradició jueva, intenta de no fer trenca-dissa amb les mediacions al·ludides, ans al contrari: li són l'argument vàlid i necessari per a introduir i per a expressar la nova mediació més propera, eficaç i definitiva introduïda per Jesús. L'autor d'Hebreus ho raona i ho desenvolupa progressivament: Jesús és millor mediador que Moisès perquè ell és el Fill, i Moisès és el servent (He 3,5-6); l'aliança nova de Jesús és l'acompliment de la nova aliança anunciada pels profetes (He 8,7-13); si la Llei és l'itinerari humà vers Déu, Jesús és l'itinerari diví vers Déu (He 10,1); si els sacrificis d'animals expien temporalment, el sacrifici de Jesús expia d'una manera perpètua i plena (He 9,25-26).

Tals raonaments teològics mostren la superioritat mediadora de Jesús, però l'autor d'Hebreus afegeix, per a reblar el clau, uns arguments cristològics: la filiació divina, la preexistència, l'absència de pecat i l'exaltació a la dreta de Déu.⁸ Jesucrist és solemnement descrit com una figura divina i divinitzada que el converteix en el millor mediador possible.⁹

Amb aquestes argumentacions, tan definitives i intencionadament aclaparadores, ¿no quedava tot ben explicat i sense fissures? Per què afegir la comparança de Jesús amb la figura del gran sacerdot? Per què aquesta figura cultural ocupa el nucli literari i teològic del discurs d'Hebreus? La resposta la tenim en l'altre preocupació de fons de l'autor: explicar quin és el sentit i quin és el valor de la mort violenta de Jesús. L'autor d'Hebreus té assumida la teologia de la creu de la primitiva comunitat cristiana, que llegeix la mort de Jesús com una mort redemptora i expiatòria del pecat. Això, pel judaisme, queda ritualment i teològicament expressat en l'activitat sacrificial, molt especialment en la litúrgia del Dia de l'Expiació, el gran dia del perdó, on el gran sacerdot té un paper destacadíssim. L'autor d'Hebreus escenifica la mateixa cerimònia, però al cel, oficiada pel gran sacerdot Jesús i amb una sang expiatòria que és la pròpia.

Aquesta és la peculiaritat, única en tot el Nou Testament, d'associar la figura del gran sacerdot amb Jesucrist mort i ressuscitat. Aquesta lectura cùltica de

7. «It enables us to recognize that many aspects of Christian theology and dogmatics appear in Judaism. Christian speculations in this domain are a development of Jewish ideas», (FLUSSER, *Messianology and Christology in the Epistle to the Hebrews*, 263).

8. Flusser argumenta que aquests conceptes teològics de la figura de Crist són cap invent cristià sinó que formen part del patrimoni teològic jueu sobre el Messies: «Our task is only to show how Christology is there linked with Messianological motifs». (FLUSSER, *Messianology and Christology in the Epistle to the Hebrews*, 264).

9. Aquests plantejaments teològic serien ben comprensibles en un context judeocristià en el qual l'omnipotència i la transcendència de Déu queden acotades amb determinació i, paral·lelament, la figura de Jesús queda també teològicament ben delimitada.

Jesús pretén desenvolupar una teologia cristiana de l'expiació i, alhora, fixar una praxi sobre el perdó dels pecats dins la comunitat. Els cristians de segona generació, a qui va adreçat l'escrit, comencen a viure una dissociació entre les afirmacions teològiques i la praxi comunitària: calen arguments i calen criteris clars que l'autor d'Hebreus s'encarrega d'establir, fins i tot amb duresa.¹⁰

En definitiva, Hebreus desenvolupa, amb brillantor, una reflexió cristològica al voltant de les categories i els personatges cùltics veterotestamentaris. Fa una aportació singularíssima a la reflexió cristològica del Nou Testament, imprimint un segell marcadament judeohel·lenístic. Desenvolupa una aproximació judeocristològica al culte amb repercussions pastorals en la praxi comunitària.

L'autor d'Hebreus desplega els seus arguments al voltant de dos temes inseparables: afirmar la divinitat de Jesús (i, per tant, la seva inqüestionable capacitat mediadora) i defensar el sentit de la seva mort a la creu (i, per tant, la seva capacitat expiatòria dels pecats). Això és el que qüestionen, i fins i tot neguen, d'una manera pública i ostentosa, alguns membres de la comunitat que, fidels a la seva tradició jueva, els costaria d'acceptar aquests dos trets fonamentals que vertebren la figura i la missió de Jesús.¹¹

2. LES MEDIACIONS DEL GRAN SACERDOT TERRENAL I DEL GRAN SACERDOT CELESTIAL

2.1. *Gran sacerdot (ἀρχιερέως) en el Nou Testament:*¹² *unes connotacions negatives*

La figura del gran sacerdot apareix, en els quatre evangelis, com un enemic directe de Jesús:¹³ són consellers del rei Herodes,¹⁴ intrigants per capturar Jesús,¹⁵ provocadors del seu empresonament. Aquestes referències apareixen en els anuncis de la passió,¹⁶ i sobretot, en el relat de la passió.¹⁷

10. Cf. He 6,4-8; 10,26-31; 12,16-17.

11. Cf. He 6,6; 10,29; 12,15; 13,9.

12. Són 122 les aparicions del mot ἀρχιερέως al Nou Testament distribuïdes així: Mt: 25x; Mc: 22x; Lc: 15x; Jn: 21x; Ac: 22x; He: 17x (dades extretes del programa informàtic Bible Works 7).

13. Només Mc 2,26 i Lc 3,2 en fan una referència neutral.

14. Mt 2,4.

15. Jn 7,32.45; 11,47.49.51.57; 12,10.

16. Mt 16,21; 20,18; Mc 8,31; 10,33; Lc 9,22;

17. Mt 21,15.23.45; 26,3.14.47.51.57-59.62-63.65; 27,1.3.6.12.20.41.62; 28,11; Mc 11,18.27; 14,1.10.43.47.53-55.60-61.63.66; 15,1.3.10-11.31; Lc 19,47; 20,1.19; 22,2.4.50.52.54.66; 23,4.10.13; 24,20; Jn; 18,3.10.13.15-16.19.22.24.26.35; 19,6.15.21.

Els Fets dels Apòstols segueixen la línia dels evangelis i, establint un paral·lel amb la vida de Jesús, apareixen en els moments d'acusació i de judici dels deixebles.¹⁸ A partir dels Fets dels Apòstols es fa silenci d'aquesta figura, llevat Hebreus, que esdevé l'única *carta* neotestamentària on apareix el mot *gran sacerdot* (ἀρχιερέυς).¹⁹

Contràriament a l'aproximació negativa que fan els evangelis i els Fets dels Apòstols, Hebreus presenta el gran sacerdot com un digníssim i respectadíssim referent, susceptible de ser associat a Jesús glorificat. Aquesta és una primera dada, i rellevant, que ens insinua els particulars esquemes mentals de l'autor d'Hebreus, i també les seves genuïnes intencions teològiques de llegir, positivament, la figura i l'activitat cultural del gran sacerdot.

2.2. La rellevància del gran sacerdot en Hebreus

Qui no estigués com nosaltres suficientment ambientat amb el culte del temple de Jerusalem, no entendria els discursos doctrinals i parenètics que dóna l'autor al llarg del seu escrit homilètic. Dóna massa cosa per coneguda i, quan fa aclariments, no són referent al culte sacerdotal, sinó per a establir un paral·lelisme amb la figura de Jesús. ¿Com podria ser tan poc pedagògic, l'autor d'Hebreus, fent unes reflexions que no entenguessin els seus auditors? Autor i destinataris tenen una base religiosa comuna, a partir de la qual es construeix un constant paral·lelisme entre el gran sacerdot terrenal i Crist, que ha esdevingut, per la seva mort i resurrecció, gran sacerdot celestial.

a) La identitat del gran sacerdot Jesús: humà, diví, fill, exalçat, sense pecat, com Melquisedec

Hebreus 2,17 inicia les referències al gran sacerdot Jesús anunciant, d'una manera sintètica, el que s'anirà desgranant, d'una manera pedagògica i progressiva, en els capítols posteriors. Es tracta d'especificar l'absoluta condició humana de Jesucrist: «Calia (ὄφειλεν) que es fes en tot semblant als homes (κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι)»; d'explicitar la seva actitud i el seu tarannà propers: «a fi (ἵνα) d'esdevenir misericordiós i digne de fe (ἐλεήμων γένηται καὶ πιστός)»; de ressaltar la seva exclusivitat mediadora: «gran sacerdot davant Déu» (ἀρχιερέυς τὰ πρὸς τὸν θεόν); de subratllar la seva capacitat

18. Ac 4,6.23; 5,17.21.24.27; 7,1; 9,1.14.21; 19,14; 22,5.30; 23,2.4-5.14; 24,1; 25,2.15; 26,10.12.

19. He 2,17; 3,1; 4,14-15; 5,1.5.10; 6,20; 7,26-28; 8,1.3; 9,7.11.25; 13,11.

expiatòria dels pecats: «per a expiar els pecats del poble» (εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ).²⁰

En Hebreus 3,1 l'autor vol deixar ben clar que parla a una comunitat de seguidors de Jesús anomenant-los, com en altres textos neotestamentaris, «germans sants» (ἀδελφοὶ ἅγιοι), que han de sentir-se uns privilegiats: «que compartiu la mateixa crida divina del cel» (κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι). Són exhortats a «fixar la mirada» (κατανοήσατε) en aquell que és objecte de la seva professió de fe: Jesús (ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν). Hebreus 3,1 comença a delimitar teològicament la figura de Jesús, anomenat aquí «enviat i gran sacerdot» (ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα): *enviat* per a significar la seva procedència celestial, *gran sacerdot* per a expressar el seu retorn al cel. Es tracta d'un itinerari de descens i d'ascens.

Hebreus 4,14-15 són uns versets d'enllaç²¹ que uneixen el *derash* sobre el salm 95,11²² amb una breu exposició sacerdotal (He 5,1-10). He 4,14 centra de nou el tema sacerdotal: «tenim un gran sacerdot suprem (Ἔχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν) que ha travessat els cels (διελθυθὸτα τοὺς οὐρανοὺς): Jesús, el fill de Déu (Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ)». Cal assumir, afegeix He 4,14, aquesta confessió de fe: «aferrem-nos a aquesta confessió» (κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας). Aquest verset expressa dos conceptes teològicament irrenunciabls de la figura de Jesús: la seva resurrecció (exaltació als cels) i la seva filiació divina. Per això Jesús és anomenat ἀρχιερέα μέγαν, que literalment traduït seria *el gran sacerdot*, que per raons estilístiques és anomenat *el gran sacerdot suprem*. La intenció d'aquest verset és preparar el terreny i començar a establir diferències entre el sacerdocí celestial i el terrenal. El verset següent (He 4,15) complementa la *naturalesa divina* del sacerdocí de Jesús —especificada en He 4,14— amb la seva *naturalesa humana*: «No tenim un gran sacerdot (οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα) que no pugui *simpatitzar* (μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι) amb les nostres febleses (ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν)». Ambdues naturaleses no estan renyides, sinó estretament entrelaçades; per això, cal també concretar la humanitat absoluta de Jesús: «essent temptat en tot (πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα) semblantment a nosaltres (καθ' ὁμοιότητα)»; però sense oblidar la seva especificitat: «llevat del pecat (χωρὶς ἁμαρτίας)». Hebreus 4,14-15 són una síntesi teològica, cenyida i clara, de la identitat de Jesús: plenament vivent (exalçat als cels), plenament diví (fill de Déu), plenament humà (temptat), plenament perfecte (lliure de pecat).

20. Segons la proposta d'estructura literària de Vanhoye, He 2,17-18 és l'anunci de la temàtica a tractar en la segona part (3,1-5,10): Crist gran sacerdot, digne de fe i misericordiós (A. VANHOYE, *El mensaje de la carta a los Hebreos*, Cuadernos Bíblicos 19, Estella 1990, 24).

21. VANHOYE, *El mensaje de la carta a los Hebreos*, 25.

22. Cf. J. CERVERA, «A l'encalç d'un lloc de repòs: una aproximació en He 3,7-4,13», en A. PUIG (ed.), *La Bíblia i els immigrants*, (Scripta Bíblica 6) Barcelona 2005, 185-196, p. 187ss.

Hebreus 5,1, resseguint el fil d'He 4,14-16, inicia una breu exposició sobre la identitat del gran sacerdot terrenal i sobre la seva activitat cúltica: «Tot gran sacerdot ha estat pres dels homes (Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος) per a oficiar, a favor dels homes, davant Déu (ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν θεόν), per a oferir dons i sacrificis pels pecats (ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν)». Hebreus 5,1 expressa la total terrenalitat del gran sacerdot que, com un humà més, exerceix de mediador davant Déu pels pecats humans, i també pels seus.

Hebreus 5,5 fa un paral·lelisme cristològic amb la descripció d'Hebreus 5,1, on Crist esdevé gran sacerdot, no per voler humà, sinó pel voler diví, i amb motiu de la seva condició de fill: «Així el Crist no es glorificà ell mateix per a esdevenir gran sacerdot (οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασεν γενηθῆναι ἀρχιερέα), sinó que li ha dit a ell (ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν): *Fill meu ets tu, jo avui t'he engendrat* (υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε)».

Hebreus 5,10 clou l'exposició iniciada en Hebreus 5,1, reafirmant l'elecció divina de Jesús com a gran sacerdot: «Designat per Déu gran sacerdot» (προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀρχιερεὺς). Es tracta d'un sacerdoti de procedència divina a l'estil del desplegat per Melquisedec: «segons la natura de Melquisedec» (κατὰ τὴν τάξιν Μελχισέδεκ). Aquest serà el tema a desenvolupar després de la inclusió parenètica d'Hebreus 5,11-6,20.

Hebreus 6,20 (amb He 6,19) clouen una exhortació, amb un advertiment seriós, sobre la fidelitat en la professió de fe (He 6,6). També, com en altres casos, introdueix el proper tema: aquí es reprèn el del sacerdoti de Melquisedec, insinuat en Hebreus 5,10.²³ Expressivitat i contingut teològic es donen la mà en Hebreus 6,20 on, amb un quadre escènic, l'autor d'Hebreus retrata la figura de Jesús i estableix un paral·lelisme a desenvolupar en els versets següents (He 7,1-28). La imatge del gran sacerdot accedint al Sant dels Sants, un cop traspassat el cortinatge separador del santuari, expressa l'activitat sacerdotal de Jesús al cel: «Allà, com a precursor nostre (ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν), ha entrat Jesús (εἰσηλθεν Ἰησοῦς)». Aquesta il·lustradora escena celestial queda complementada per la figura de Melquisedec que, segons les Escriptures (Sl 110,4), afegeix al sacerdoti celestial de Jesús un caràcter perpetu: «segons la natura de Melquisedec (κατὰ τὴν τάξιν Μελχισέδεκ) ha esdevingut gran sacerdot per sempre (ἀρχιερεὺς²⁴ γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα)».

23. Μελχισέδεκ fa de mot d'enllaç (*mot crochet*) amb He 7,1-28: una exposició sobre les diferències entre el sacerdoti levític i el sacerdoti de melquisedequià. Cf. VANHOYE, *El mensaje de la carta a los Hebreos*, 26.

24. El Sl 110,4 diu, en la versió grega, «sacerdot» (ἱερεὺς) i no «gran sacerdot», com cita l'autor d'Hebreus.

Hebreus 7,1-28 inicia un discurs teològic que introdueix el discurs principal d'He 8,1-9,28 citant i comentant les referències veterotestamentàries a Melquisedec (Gn 14,17-20; Sl 110,4). Es compara el sacerdoti levític i el sacerdoti melquisedequià establint, en Hebreus 7,11, una pregunta intencionada: si el sacerdoti levític portés a la plenitud, ¿per què calia un sacerdot a l'estil de Melquisedec, i no a l'estil d'Aaron?

La resposta la dona, tot seguit, el mateix autor, exposant la superioritat del sacerdoti de Melquisedec, i dient, en Hebreus 7,14, que el sacerdoti del «Senyor nostre» (ὁ κύριος ἡμῶν) està establert a “imatge” (ὁμοιότητα) del sacerdoti de Melquisedec (He 7,15). És el Senyor qui encarna, d'una manera absoluta, la citació del Salm 110,4: «Ets sacerdot per sempre» (σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα). L'autor d'Hebreus ho subratlla dos cops (He 7,17.21) a fi de puntualitzar la superioritat de l'activitat sacerdotal de Jesús.²⁵

Hebreus 7,26-28 clou aquest debat de teologia sacerdotal sintetitzant el que s'ha dit, i introduint la propera temàtica. Hebreus 7,26 afirma que aquest és el gran sacerdot que convenia: «Aquest és, per a nosaltres, el gran sacerdot adequat (Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν καὶ ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς): just, innocent, pur (ὅσιος ἀκακος ἀμίαντος), havent estat separat dels pecadors (κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν) i exalçat sobre els cels (ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος)». Aquest verset, amb un llenguatge sacrificial, insinua el lligam indissoluble entre la mort i la resurrecció de Jesús, presentant-lo com la víctima i el sacrifici perfecte i, també, com a mediador (gran sacerdot) celestial perfecte.

Hebreus 7,27 es recrea en l'absoluta aptitud de Jesús, humanament perfecte a causa de l'absència de pecat. En virtut d'això, esdevé sacrificialment perfecte, obtenint, d'un sol cop, i per sempre, l'expiació dels pecats: «Ell no té la necessitat diària (ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην), com els grans sacerdots (ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς), d'oferir sacrificis primer sobre els propis pecats (πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν) i aleshores sobre els del poble (ἐπειτα τῶν τοῦ λαοῦ); ell ho va fer una vegada per sempre (τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ), oferint-se ell mateix (ἐαυτὸν ἀνεύγκας)». Apareix, per primer cop, dins el discurs sacerdotal, una referència a la mort de Crist, llegida culturalment com un sacrifici personal d'expiació.

Hebreus 7,28, amb una gran gosadia teològica, utilitza les regles d'hermenèutica rabínica per a indicar la major rellevància d'un text sobre l'altre,²⁶ a

25. En el discurs d'Hebreus 7,1-28 ἀρχιερεὺς apareix tres vegades: en les conclusions finals (He 7,26.27.28) i ἱερεὺς apareix nou vegades (He 7,1.3.11.14-15.17.20-21.23) atès el discurs de temàtica clarament sacerdotal. Les altres al·lusions a ἱερεὺς són més escasses i apareixen més disperses en la resta de l'escrit (He 5,6; He 8,4; He 9,6; He 10,11.21).

26. Cf. F. SCHRÖGER, *Der Verfasser des hebreärbriefes als Schriftausleger*, (Biblische Untersuchungen 4), Regensburg 1968, 258.

fi de donar més valor al sacerdocí melquisedequià, que és fruit d'un jurament diví,²⁷ que al sacerdocí aarònic, instituit per la Torà: «Perquè la Llei (ὁ νόμος γὰρ) institueix grans sacerdots a homes que tenen febleses (ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς ἔχοντας ἀσθένειαν), però la paraula del Jurament (ὁ λόγος δὲ τῆς ὀρκωμοσίας) posterior a la Llei (τῆς μετὰ τὸν νόμον) expressa que el fill ha estat fet perfecte per sempre (υἶὸν εἰς τὸν αἰῶνα τετελειωμένον)».

b) L'activitat del gran sacerdot Jesús: el culte celestial

En Hebreus 8,1 s'inicia «El punt central de tot l'escrit (Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις): que tenim un gran sacerdot (τοιούτου ἔχομεν ἀρχιερέα), assegut a la dreta del tron de la majestat de Déu (ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης), en el cel (ἐν τοῖς οὐρανοῖς)». Hebreus 8,1 explica, amb l'escenografia d'entronització celestial, que el gran sacerdot Jesús ressuscità, fou glorificat, i fou exalçat a la dreta de Déu. Aquest verset és una vibrant confessió de fe sobre la divinitat de Jesús, expressada en un llenguatge imatjat, que l'ubica en el cel i al costat de Déu.

He 8,3 afegeix que l'activitat cultural del gran sacerdot terrenal consisteix a oferir dons i sacrificis, i que paral·lelament, el culte celestial oficiat pel gran sacerdot Jesucrist ha de tenir, també, quelcom per a oferir. Es tracta d'una nova al·lusió a la seva mort, llegida com un sacrifici presentat directament al cel davant de Déu: «Tot gran sacerdot (Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς), per a oferir dons i sacrificis, ha estat instituit (εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά τε καὶ θυσίας καθίσταται); per això cal alguna cosa i algú que ofereixi (ὄθεν ἀναγκαῖον ἔχειν τι καὶ τοῦτον ὃ προσενέγκη)».

Hebreus 9,1-7 és una descripció de l'espai cultural del gran sacerdot terrenal, concretament, del santuari del temple. Hebreus 9,7 es centra en el ritual del Dia de l'Expiació: «El moment anual d'entrar a la segona estança (εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἄπαξ τοῦ ἑνιαυτοῦ) accessible únicament al gran sacerdot (μόνος ὁ ἀρχιερεὺς), però sense oblidar-se de la sang que ha d'oferir (οὐ χωρὶς αἵματος ὃ προσφέρει) sobre els seus pecats i sobre els pecats del poble (ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων)». Aquest verset exalça, en un inici, l'exclusivitat (μόνος) del gran sacerdot d'accedir al lloc més sagrat. Però ressalta, com a correctiu, la seva condició pecadora: el seu accés és factible, únicament, si reconeix i expia el propi pecat.

Hebreus 9,8 inicia, amb Jesucrist i el santuari celestial, una lectura simbòlico-comparativa que pren, com a referent, el que ha explicat en Hebreus 9,1-7.

27. Sl 110,4: «El Senyor no es desdium del que jurà: Ets sacerdot per sempre, com ho fou Melquisedec».

En Hebreus 9,11 s'afirma, amb una lògica inqüestionable, que el santuari celestial és millor que el santuari terrenal i, consegüentment, l'activitat sacerdotal desplegada és també millor: «Crist s'ha manifestat com a gran sacerdot (Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς) de les coses millors (τῶν γενομένων ἀγαθῶν) perquè accedeix a una tenda millor i més perfecta (διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς), no feta amb les mans (οὐ χειροποιήτου),²⁸ i que no pertany al nostre món creat (τοῦτ' ἔστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως)».

Hebreus 9,25, al·ludint al ritual del Dia de l'Expiació, expressa el valor únic i perpetu de la sang de Jesús, que esdevé una sang expiatòria i un segell personal de la seva intenció redemptora: «Crist no ha d'ofrir-se ell mateix sovint (οὐδ' ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτόν), com fa el gran sacerdot entrant anualment al santuari (ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἅγια κατ' ἐνιαυτόν) amb la sang d'altri (ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ)». Si en Hebreus 9,11 és qualificada de *millor* l'activitat del gran sacerdot Jesucrist, en virtut del lloc on era desplegada (el santuari del cel), en Hebreus 9,25 la *millor* qualificació es deu al sacrifici presentat.

c) Jesucrist, un gran sacerdot digne de ser imitat

Hebreus 13,11, amb un registre diferent als capítols vuit i nou, clou les mencions del gran sacerdot amb una intenció més pastoral que teològica. L'al·lusió al ritual del Dia de l'Expiació i a «la sang purificadora del pecat (ὁ αἷμα περὶ ἁμαρτίας) que porta el gran sacerdot dins el santuari (εἰς τὰ ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιερέως)» és l'excusa per a parlar dels cossos dels animals sacrificats, «que són cremats fora del campament» (κατακαίεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς). Aquesta descripció serveix, en He 13,12, per a fer un paral·lelisme amb Jesús que morí fora de la ciutat: «Santificant (ἀγιάσει) a través de la pròpia sang el poble (διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαόν), sofrí fora de la ciutat (ἔξω τῆς πόλεως ἔπαθεν)». Aquest paral·lelisme serveix per a exhortar a la comunitat a seguir el mateix camí i a «carregar-se amb el seu orprobi» (ὄν ὀνειδισμὸν αὐτοῦ φέροντες).

2.3. Dos sacerdocis diferents, dues expiacions diferents

Hebreus 9,11-14 compara l'itinerari cùltico-teològic del gran sacerdot terrenal (entrant en el Sant dels Sants) amb l'itinerari cùltico-teològic del gran

28. El rerefons habitual de χειροποίητος i ἀχειροποίητος és cultural i, ocasionalment, ritual. Cf. E. LOHSE, χειροποίητος, αχειροποίητος, en G. KITTEL (Ed.), *Theological Dictionary of the New Testament (TDNT)*, IX, Gran Rapids 1974, 436; W. REBELL, χειροποίητος, αχειροποίητος, en H. BALZ – G. SCHNEIDER (eds.), *Exegetical Dictionary of the New Testament*, (EDNT, vol. III), Grand Rapids 1994, 464.

sacerdot Jesús (entrant en el santuari del cel).²⁹ La comparació dels dos itineraris serveix per a constatar la plenitud de l'activitat sacerdotal desplegada per Jesús en el cel, i també per a ressaltar els excepcionals beneficis que es reben d'ella. L'autor d'Hebreus construeix, en aquests versets, la seva aportació més originària a la teologia del Nou Testament, extreta dels seus esquemes teològics judeocristians.³⁰ Conscient del significat i del valor teològic i espiritual dels sacrificis, però assumint alhora que són una mediació eficaç, però tanmateix mediació, l'autor fa una lectura cùltica de la mort de Jesús entesa com un sacrifici personal d'expiació.³¹ Aquest sacrifici esdevé un sacrifici perfecte perquè la víctima és perfecta, i perquè supera, d'una manera desbordant, el valor mediador del sacrifici d'animals. També perquè aconseguix, d'una manera definitiva, la unió directa i personal amb Déu. A partir d'ara, les mediacions dels grans sacerdots, l'ofrena de víctimes ritualment aptes, el sacrifici d'animals, els rituals amb la sang..., queden teològicament redimensionats amb la mort, la resurrecció i l'exaltació al cel de Jesucrist, que ho aglutina tot en la seva persona: gran sacerdot, víctima, sacrifici, sang expiatòria. La proximitat amb Déu és inqüestionable, i el culte celestial desplegat per Jesús assoleix un potencial salvador perpetu, complet i constant.

Hebreus 9,15-23 fa un pas més en la seva argumentació cristològica, quan en He 9,15 qualifica Crist com a «mediador» (μεσίτης) d'una «aliança nova» (διαθήκης καινῆς). Aquests versets desenvolupen el concepte d'aliança-testament per a fonamentar la gran capacitat salvadora del sacrifici personal de Jesucrist.³² El cerimonial de la ratificació de l'aliança del Sinaí³³ —explicat en He 9,18-21— ajuda l'autor d'Hebreus en He 9,23 a ressaltar el valor redemptor de la sang de Jesucrist. Hebreus 9,21 fa referència a la tenda del trobament (τὴν σκηνὴν) purificada amb sang per Moisès juntament amb els seus «estris litúrgics» (σκεύη τῆς λειτουργίας).³⁴

29. Koester diu en nota: «Some consider 9,11-14 to be the high point of Hebrews (GRÄSSER, *Hebräer*, 2 i 142; WEISS, *Brief*, p. 462), yet 9,11-14 should be read as one major point rather than as the chief point" (C. R. KOESTER, *Hebrews*, (The Anchor Bible 36), New York 2001, 412).

30. «The author of the Epistle to the Hebrews wants to persuade his readers of another truth than the rabbinic texts, but he uses a similar way of arguing» (FLUSSER, *Messianology and Christology in the Epistle to the Hebrews*, 259).

31. «Jesu Sühnopfer ist im Hebr, speziell in c. 9 und 10, ein zentrales Theologumenon» (E. GRÄSSER, *An die Hebräer (Hebr 7,1-10,18)*, EKKNT XVII/2, Neuchirchener 1993, 164).

32. «Now the antithesis of old and new is made explicit. At the same time the author makes another significant move by clarifying the link between atoning sacrifice and covenant» (H. W. ATTRIDGE, *The Epistle to the Hebrews*, Philadelphia 1989, 253).

33. Ex 24,3-8.

34. Segons Ex 40,9-10 el tabernacle i els seus estris van ser consagrats amb oli. No van poder ser aspergits amb sang per Moisès perquè, segons el relat de l'Èxode, encara no havia

Segons l'autor d'Hebreus, el santuari terrenal i el santuari celestial no es contradueixen ni s'anul·len, sinó que es complementen i es corresponen. El culte terrenal és una còpia del culte celestial. La tenda o santuari terrenal és una expressió o una possibilitat d'experimentar la plenitud de la tenda del cel. En definitiva, el culte desplegat al santuari terrenal, per molt profund i autèntic que sigui, no deixa de ser això, terrenal. El culte desplegat en el cel és, evidentment i plenament, celestial. D'aquí la diferència abismal entre la capacitat mediadora del sacerdot terrenal i la capacitat mediadora del Crist, que desplega el seu sacerdoci en el cel. D'aquí també la diferència abismal entre els rituals d'expiació dels pecats, oficiats en el temple terrenal, i l'expiació dels pecats obtinguda amb la sang sacrificada de Jesús.

3. LA FUNCIÓ EXPIATÒRIA DELS SACRIFICIS ANIMALS I LA DEL SACRIFICI DE JESÚS

3.1. *Els sacrificis del temple i el sacrifici de Jesús*

El mot *θυσία* (sacrifici) apareix en Hebreus en quinze de les vint-i-vuit ocasions en que és citat en el Nou Testament. Això ens indica, a bell ull, el significat que Hebreus dóna a aquest mot respecte als altres escrits neotestamentaris, i a l'inrevés: l'escàs significat que té *sacrifici* en el Nou Testament, llevat d'Hebreus. Els evangelis de Mateu i Marc, citant Osees 6,6 (Mt 9,13; 12,7), segueixen la línia profètica de qüestionar un culte superficial, que queda relativitzat davant de les vivències i actituds interiors, considerades prioritàries i més fonamentals (Mc 12,33). L'evangeli de Lluc i els Fets dels Apòstols expliquen, d'una manera neutral, les vicissituds i l'exercici del culte sacrificial jueu (Lc 2,24; 13,1; Ac 7,41-42). Sant Pau, llevat de 1Co 10,18, fa un ús simbòlic i teològic del concepte de sacrifici, adaptant-lo a diferents àmbits: a la realitat comunitària (Rm 12,1), a un donatiu rebut (Fil 4,18), llegint la mort de Jesús com un sacrifici (Ef 5,2), llegint la seva pròpia mort com un sacrifici (Fil 2,17). Semblantment, la primera carta de Pere utilitza, d'una manera figurada, el mot per a referir-se als sacrificis espirituals (1Pe 2,5).

En Hebreus, el mot *sacrifici* complementa la intenció del discurs central de l'escrit, que llegeix culturalment la figura de Jesucrist com a gran sacerdot, i que interpreta la seva mort com un sacrifici d'expiació. Agrupem aquestes cita-

estat construït. Però per la consagració sacerdotal d'Aaron (Lv 8,15) i el Dia de l'Expiació (Lv 16,15-19) l'altar i el santuari sí que eren, respectivament, purificats amb sang. L'autor d'Hebreus sembla que comparteixi la mateixa tradició que recull Flavi Josep (Ant 3, 206) que el tabernacle fou consagrat amb oli i amb sang.

cions en els diferents sentits que pren aquesta paraula dins l'escrit: *literal* (que descriu les pràctiques sacerdotals en el temple), *simbòlic* (que serveix per a fer exhortacions pastorals o morals), *teològic* (que reflexiona sobre el sentit religiós i la validesa dels sacrificis), *cristològic* (que llegeix la mort de Jesús com un sacrifici).

a) Lectura literal

Hebreus 5,1 descriu, d'una manera neutra i amb pretensió descriptiva, el quefer del gran sacerdot. Explica, sense fer valoracions, que «ofereix dons i sacrificis pels pecats» (δωρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν).

b) Lectura simbòlica

En la conclusió de l'escrit, concretament en Hebreus 13,16, *sacrifici* és llegit simbòlicament amb intenció pastoral: s'exhorta la comunitat a fer el bé i a compartir el que tenen, perquè «aquests són els sacrificis que plauen a Déu» (θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ θεός).

c) Lectura teològica

L'autor d'Hebreus llueix la seva finor teològica amb unes argumentacions sobre la validesa expiatòria dels sacrificis d'animals; argumentacions que, progressivament, van derivant cap al sentit redemptor del sacrifici del Crist (cf. l'apartat següent: *Lectura cristològica*). Hebreus 9,9 és una afirmació contundent, una llosa teològica que s'ha deixat caure amb força: «Els dons i sacrificis» (δωρά τε καὶ θυσίαι) oferts en el santuari del temple «no tenen la capacitat (μὴ δυνάμεναι) de perfeccionar la consciència (κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι) dels qui participen en aquest culte (τὸν λατρεύοντα)». L'autor d'Hebreus no menys-té aquí els sacrificis del temple com, a bell ull, podríem deduir. Només està insinuant i després ho desenvoluparà que aquest culte és limitat. Pel context es veu clarament que els seus arguments van emmarcats dins d'una comparança entre l'àmbit terrenal i l'àmbit celestial. Per això el culte terrenal, com bé diu en Hebreus 9,9, tan sols és una «imatge (παραβολή) vàlida només pel temps present que s'estan vivint (εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηκότα)», però que ens fa assaborir i besllumar, d'una manera parcial, la plenitud dels temps futurs. Això apareix novament confirmat en Hebreus 9,23 quan s'afirma que «les mateixes realitats celestials exigeixen sacrificis millors que aquells» (τὰ ἐπουράνια κρείττοσιν θυσίαις παρὰ ταύτας).

El mateix argument comparatiu és utilitzat en Hebreus 10,1, ara per a parlar de la Llei mosaica: «La Llei de Moisès conté tan sols una ombra (Σκιάν γὰρ ἔχων ὁ νόμος)³⁵ del món renovat (τῶν μελλόντων ἀγαθῶν) i no la realitat mateixa (οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων), que any rere any (κατ' ἐνιαυτὸν), en els sacrificis que contínuament ofereixen (ταῖς αὐταῖς θυσίαις ἅς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηγεκέες), mai no poden (οὐδέποτε δύναται) perfeccionar els qui en participen (τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι)». Hebreus 10,1 és un verset literàriament complicat de traduir però amb un missatge clar: la realitat religiosa actual expressada en el compliment de la Llei de Moisès, en el culte i en els sacrificis és, per a l'autor d'Hebreus, solament un tast de plenitud, però no la plenitud.

A partir d'Hebreus 10,1 els sacrificis continuen essent el tema a tractar, però el to varia significativament. Les desqualificacions arraconen, a partir d'ara, les respectuoses comparacions que, fins al moment, s'havien fet: Hebreus 10,1-4 puntualitza que els sacrificis establerts en la Llei de Moisès no poden portar a la perfecció (10,1), que no purifiquen definitivament (10,2), que són un record anual del pecat (10,3), que és impossible que esborrin els pecats (10,4).³⁶

Dins d'aquest canvi, sobtat i sorprenent, d'enfocament, Hebreus 10,8 segueix el comentari dels versets previs citant el Salm 40,7: «De sacrificis i oblacions i holocaustos i sacrificis pel pecat (θυσίας καὶ προσφορὰς καὶ ὄλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας) no n'has volgut ni t'hi has complagut (οὐκ ἠθέλησας οὐδὲ εὐδόκησας)». Aquesta citació és utilitzada apologeticament per l'autor d'Hebreus quan comenta, seguidament i subtilment, que aquests diferents ritus sacrificials que desplauen a Déu són els que «s'ofereixen segons la Llei» (κατὰ νόμον προσφέρονται).

Hebreus 10,11 podria ser una *lectura literal* del mot *sacrifici* («Tot sacerdot oficia diàriament i ofereix moltes vegades els mateixos sacrificis») sinó fos perquè afegeix, incisivament, que els sacrificis «mai (οὐδέποτε) no poden esborrar els pecats (δύναται περιελεῖν ἁμαρτίας)».

Enmig del bell i evocador discurs del capítol onzè i retornats al to respectuós previ al capítol desè, es fa un memoràndum de la fe, que encarnen, polièdricament, els personatges de la tradició històrica d'Israel. Hebreus 11,4 al·ludeix a l'evidentíssim contingut de fe que necessita tot sacrifici, com

35. Una nova afirmació contundent, semblant a la d'He 9,9, però ampliada i aplicada ara a la llei mosaica. En l'original grec la contundència literària és més manifesta, gairebé provocativa, quan diu: Σκιάν γὰρ ἔχων ὁ νόμος...

36. He 10,5-10 posa en boca del Crist la crítica sacrificial del Sl 40,7-9 per fonamentar les desqualificacions d'He 10,1-4 a favor de «l'ofrena del cos de Jesucrist» (He 10,10). Per He 10,11-18 i 19,39 cf. el subapartat «Hebreus 10» en l'apartat 3.2.

s'esdevingué amb Abel que «per la fe el seu sacrifici va ser millor (Πίστει πλείονα θυσίαν) que el de Caín».

Resumint, els comentaris teològics sobre el culte sacrificial tenen una clara intenció: afirmar la seva validesa i la seva significació per a la vida religiosa i espiritual, però constatant simultàniament el seus límits; uns límits que el capítol desè subratlla i desqualifica intencionadament per motius apologetics.

d) Lectura cristològica

Les citacions del mot *sacrifici* llegides cristològicament van hàbilment entrelaçades amb les lectures teològiques que hem estudiat en l'apartat anterior. Creiem més pedagògica la seva separació per a poder constatar, amb més facilitat, els arguments comparatius i la intenció cristològica de fons.

Hebreus 7,27 és la primera citació d'Hebreus que relaciona els sacrificis amb la mort de Jesús: «Ell no necessita cada dia (ὅς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην), com els grans sacerdots (ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς), primer oferir sacrificis sobre els seus propis pecats (πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν), després pels del poble (ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ): això ho va fer una vegada per sempre (τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ) oferint-se ell mateix (ἑαυτὸν ἀνενέγκας)». Aquest verset ens ofereix un concentrat cristològic expressat amb llenguatge i motius cúlts. Explica, àmpliament i detalladament, que Jesús està lliure de pecat quan afirma que no té cap necessitat (ἀνάγκην) d'oferir sacrificis pel pecats, a diferència dels grans sacerdots, que és el *primer* (πρότερον) que sempre han de fer, abans d'oferir els sacrificis pel poble. Més clar, impossible: Jesús és el gran sacerdot perfecte. Aquest verset també proclama, amb tota solemnitat, que Jesús és el sacrifici perfecte: la mort de Jesús llegida com una ofrena de si mateix (ἑαυτὸν ἀνενέγκας) és quelcom definitivament irrepetible. El seu autosacrifici té un valor redemptor perpetu perquè ha estat fet «una vegada per sempre (ἐφάπαξ)».

Hebreus 8,3 comença fent una *lectura literal* de mot *sacrifici* quan explica: «Tot gran sacerdot està encarregat d'oferir dons i sacrificis (δωρά τε καὶ θυσίας)». Però hi ha un complement cristològic: «igualment cal (ὅθεν ἀναγκᾶλον) alguna cosa (ἔχειν τι) i algú (καὶ τοῦτον) que ofereixi (ὁ προσενέγκη)». Això fa referència al paral·lel amb el culte celestial, on també cal alguna cosa i cal algú que ho desplegui. Aquest *algú* és el gran sacerdot Jesús, i aquesta *alguna cosa* és la seva sang sacrificada, que en virtut de la seva exaltació a la dreta de Déu, expressen celestialment el que expressa el culte terrenal. Es vol evidenciar, d'una manera culturalment natural, la lògica d'un culte celestial que és la imatge i el referent del culte terrenal.

Hebreus 9,26, com la resta del capítol novè que explica i argumenta ordenadament el valor redemptor de la mort de Jesús, utilitza la seva habilitat literària

per a introduir un altre concentrat cristològic, ara multidisciplinari: «Ara (νυν), un cop per sempre (δὲ ἅπαξ), en la consumació dels temps (ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων), s'ha manifestat l'abolició del pecat a través del seu sacrifici (εἰς ἀθέτησιν [τῆς] ἁμαρτίας διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται)». L'autor d'Hebreus es llueix, aquí, fent una síntesi de cristologia, escatologia i soteriologia. Quan diu *ara* i *en la consumació dels temps* està convertint el moment present en un moment escatològic gràcies a la mort sacrificial de Jesús, una mort que esdevé salvadora perquè té la capacitat d'abolir el pecat d'una manera definitiva.

Dins el to polemista i de confrontació del capítol desè, Hebreus 10,5 adapta la citació del Salm 40,7 a la realitat terrenal del Crist: «Aleshores, a l'entrar al món, diu (Διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον λέγει): sacrificis i ofrenes no et plauen (θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας), però un cos m'has format (σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι)». No entrem a analitzar les diferències textuais entre el text hebreu, el text de la Septanta (probablement corrupte) i els textos de les altres versions gregues del Salm 40,7 (39,7),³⁷ perquè, en el fons, tots expressen disponibilitat vers Déu. Això és el que l'autor d'Hebreus també reflecteix citant el salm, però reivindicant la figura del Crist, proclamada més plaent a Déu que els sacrificis i les ofrenes. La raó d'això és la seva procedència d'una esfera celestial, que abandona per «entrar» (εἰσερχόμενος) en l'esfera humana, on ha assumit un cos.

Hebreus 10,12 arrodoneix cristològicament la solemne afirmació: «els sacrificis mai no poden esborrar els pecats», que apareixia en el verset anterior.³⁸ Es tracta, ara, de proclamar que la mort de Crist sí que posseeix aquesta facultat d'esborrar els pecats: «Però ell (οὗτος δε), havent ofert un únic sacrifici sobre els pecats (μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν) per sempre, s'ha assegut a la dreta de Déu (εἰς τὸ διηκεῖς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ)».³⁹ En el llenguatge d'Hebreus la mort de Jesús es llegeix com un sacrifici expiatori del pecat, i la seva resurrecció com un accés al santuari del cel. Una cosa porta a l'altra i les dues unides és perfilen i es qualifiquen mútuament.⁴⁰ Aquesta lectura pertany a l'escena sacrificial del santuari terrenal,

37. Cf. C. Spicq, *L'Épître aux Hébreux*, vol. II, Paris 1952, 304-305.

38. Hebreus 10,11.

39. Un cop més l'original grec, posant de manifest la rellevància d'uns mots sobre altres, ens ajuda a descobrir la seva intencionalitat: en aquest cas de *μίαν* (únic), posat al principi de la frase per a subratllar el caràcter irrepètible de la mort de Jesús; també *διηκεῖς* (per sempre) situat al principi de la frase per a expressar la validesa eterna del sacerdocí de Jesús.

40. «Si bé és veritat que l'accent de les exhortacions d'Heb fa referència a la situació actual de Jesús, assegut a la dreta de la majestat de Déu, tota l'argumentació, o sigui tot Heb, se centra en el fet que la seva condició de sacerdot ha estat possible gràcies a l'ofertament de la seva vida

constituïda per dos actes inseparables: el sacrifici sobre l'altar realitzat en l'atri dels sacerdots, i l'acció ritual amb la sang desplegada dins el santuari. Són també dos moments inseparables: el sacrifici sense acció ritual posterior és una simple occisió d'un animal; accedir al santuari sense preparació ritual és una profanació. Mort i resurrecció van indissolublement unides com hi van el sacrifici i el ritual amb la sang dins el santuari.⁴¹ Si Jesús no hagués ressuscitat, el seu sacrifici hauria quedat com un simple sacrifici personal sense capacitat redemptora: és la resurrecció, i més pròpiament, la seva presència «sacerdotal» i medidora en el cel, davant de Déu, el que converteix la seva mort en una expiació del pecat.

L'afirmació doctrinal d'Hebreus 10,12 és concretada en la praxi comunitària en Hebreus 10,26: «Si deliberadament pequem (Ἐκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν) després de rebre el coneixement de la veritat (μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας), pels pecats no queda cap més sacrifici (οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία)». La clau de lectura del verset és el *deliberadament*: un pecat intencionat no té perdó. Això és el que, en el fons, ens diu aquest verset, utilitzant un llenguatge teològic.⁴² Hebreus 10,16 exhorta als destinataris de no menystenir l'irrepetible valor expiatori de la mort de Crist, un sacrifici teològicament perfecte segons el llenguatge cultural del temple. Els versets següents són una defensa rotunda d'aquesta afirmació, amenaçant públicament aquells que també, públicament, ho qüestionen i ho menys-tenen.

Hebreus 13,15 forma part de les exhortacions comunitàries del final de l'escrit. Posa de relleu els destacadíssims beneficis de professar la fe en Crist exalçat a la dreta de Déu. Ell fa, per a nosaltres, de gran mitjançer (de gran sacerdot) davant de Déu mateix: «A través d'ell (Δι' αὐτοῦ [οὔν]), oferim un sacrifici de lloança (ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέσεως) per totes les coses a Déu (διὰ παντὸς τῷ θεῷ)». L'autor d'Hebreus recalca que «aquest és el fruit (τοῦτ' ἔστιν καρπὸν) d'uns llavis que professen el nom seu (χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ)». Els qui no rebutgen ni menyspreen la figura del Crist, mantenint-se, malgrat les dificultats, fermes en la confessió de fe, són els qui gaudeixen d'aquesta activitat sacerdotal celestial i divina.

—és a dir l'ofertament de la seva pròpia sang» (J. O. TUÑÍ, «Jesús de Natzaret en les cristologies de l'evangeli segons Joan i en la Carta als cristians hebreus» *RCatT* XXXII/1 [2007] 43-65, 53).

41. «Però el que vol demostrar Hebreus —i aquí recau el pes de l'escrit— és que Jesús ha esdevingut sacerdot mitjançant la seva existència terrenal» (TUÑÍ, *Jesús de Natzaret en les cristologies de l'evangeli segons Joan i en la Carta als cristians hebreus*, 54).

42. Cf. J. CERVERA, *Esauí, el rebutjat de la comunitat. Tradicions jueves en He 12,16-17*, Col·lectània Sant Pacià 67, Barcelona 1999, 77-78.

e) Una omisió?

L'autor d'Hebreus explica i argumenta els sacrificis d'animals i el seu valor expiatori del pecat, comparant-los amb la mort de Jesús i el seu valor expiatori del pecat. En aquesta comparança afirma, convençut, que el sacrifici de Jesús és millor. Les raons són que és un sacrifici perpetu, definitiu, i que purifica la consciència. Segons la mentalitat de l'autor d'Hebreus, l'expiació dels pecats s'expressa, culturalment i teològicament, a través dels sacrificis d'animals i de les ablucions amb seva sang. Hebreus 9,22 expressa clarament aquesta mentalitat: «sense vessament de sang no hi ha perdó».⁴³ L'autor d'Hebreus dóna voltes i més voltes al tema dels sacrificis i de l'expiació dels pecats..., argumenta repetidament quina sang expia més..., quina sang expia menys..., però en cap moment no ens explica com s'esdevé aquesta expiació, ens omet l'explicació de quina manera expia un sacrifici, tan si es tracta d'un animal com si es tracta del Crist.

En el fons, l'autor d'Hebreus, no menciona allò que és l'essencial en un sacrifici, tan essencial que no s'atura a mencionar-ho: l'actitud interior de penediment a l'hora d'oferir-lo, el desig interior de reparar una omisió, l'anhel de sentir-se espiritualment purificat, saber-se moralment net. L'itinerari espiritual que fa l'oferent d'un sacrifici animal és el mateix itinerari espiritual que fa el seguidor de Jesucrist quan, ambdós, acompanyen espiritualment la víctima amb la intenció d'unir-se més estretament a Déu. L'autor d'Hebreus no descarta ni omet res. Per a ell i per a un judeocristià el missatge és evidentíssim: la nova víctima –Jesucrist– és definitivament millor. Per tant, com més ens identifiquem amb ell, serem millor i més definitivament redimits.

3.2. La sang dels animals sacrificats i la sang de Jesús

a) Sang en el Nou Testament i en Hebreus

Amb el mot *sang* (αἷμα)⁴⁴ passa com amb el mot *sacrifici* (θυσία): Hebreus és l'escrit neotestamentari on es cita més vegades, exactament vint-i-una. Només l'Apocalipsi, amb dinou mencions, s'acosta a Hebreus i, per exemple, en totes les cartes paulines sols apareix dotze vegades. Són noranta-set les referències a aquest líquid vital el Nou Testament:⁴⁵ trenta-sis al·ludeixen a la

43. Cf. J. CERVERA, «Vessament de sang, culte, perdó (He 9,22)» en A. PUIG (ed.), *La violència en la Bíblia*, (Scripta Biblica 9) Barcelona 2009, 193-226.

44. Cf. O. BÖCHER, αἷμα, a *EDNT*, I, pp. 37-39: hi trobarem una síntesi ben elaborada sobre el mot *sang* en el Nou Testament.

45. Per a una explicació més detallada cf. L. MORRIS, «The Biblical Use of the Term "Blood"», *Journal of Theological Studies* 3 (1952), 216-227, especialment 223-227.

sang de Crist (o a la seva mort) en el context habitual de l'última Cena;⁴⁶ vint-i-cinc es refereixen a una mort violenta; vint-i-quatre tenen un ús genèric; dotze parlen de la mort d'animals sacrificats (totes elles en Hebreus i en relació a Jesucrist).

Quan Hebreus parla de sang ho fa, gairebé sempre, mencionant la sang de Crist en relació amb la sang dels sacrificis.⁴⁷ Les excepcions són Hebreus 2,14, que es refereix a la condició humana (αἵματος καὶ σαρκός), i Hebreus 12,4 que al·ludeix a la resistència martirial (αἵματος ἀντικατέστητε). La majoria de les citacions (He 9,7.12.13-14.18-21.22.25; 10,4.19.29) es troben en el centre literari i doctrinal de la carta (He 5,1-10,39). Aquests capítols comparen l'activitat sacerdotal i els sacrificis del santuari amb l'activitat sacerdotal de Jesús i el seu sacrifici personal. Les altres citacions sobre la sang de Jesús (He 12,24;13,11-12;13,20) complementen i arrodoneixen les citacions dels capítols novè i desè.

b) Hebreus 9

El capítol novè d'Hebreus estableix un paral·lel (que s'inicia en He 8,1) entre el santuari del temple de Jerusalem i el santuari del cel,⁴⁸ on respectivament accedeixen el gran sacerdot i Jesús; on respectivament ofereixen la sang que purifica i la sang que redimeix.

L'autor d'Hebreus descriu detalladament el santuari terrenal inspirant-se sobretot en el relat del llibre de l'Èxode (He 9,1-5).⁴⁹ Explica, tot seguit, el ritual del Dia de l'Expiació, la gran diada del perdó (He 9,6-10). Vol posar de

46. «Behind the NT doctrine of the Lord's Supper and some statements regarding baptism stand elements of early Jewish blood rites and ancient blood symbolism». Així de clar ho diu Böcher abans de fer una arrodonida síntesi del significat veterotestamentari de la sang. Cf. αἷμα, *EDNT*, I, p. 37.

47. «All NT statements concerning the blood of animals and human beings, including the atoning blood of Jesus, belong in the context of the early Jewish and, ultimately, the common ancient conception of the power of blood, according to which it can be a danger as well as working apotropically, protecting and propitiating» (αἷμα, *EDNT*, I, p. 37).

48. «L'autore di Eb si ricollega alle speculazioni giudaiche sul tempio celeste e sul culto angelico ivi celebrato. Il tema ricorre, ad es., in *Test. Levi* 3,6; in *Giub.* 31,14; in Filone (*All.* III, 79-81; *Gig.* 51; *Fug.* 108; *Haer.* 205; ma esso è sviluppato soprattutto in uno scritto qumranico, *4QShirShabb*, che sembra essere sullo sfondo dell'argomentazione di Eb» (C. GIANOTTO, «Il Sacrificio nell'Epistola agli Ebrei», in *Annali di Storia dell'esegesi* 18/1 (2001), *Il Sacrificio nel Giudaismo e nel Cristianesimo*, Bologna 2001, 169-179, aquí 172-173).

49. Sobre el contingut de l'arca de l'aliança (document de l'aliança, guerra d'or amb manà, la vara d'Aaron) cf. H. L. STRACK – P. BILLERBECK, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch. Dritter Band: Die Briefe des Neuen Testaments und die Offenbarung Johannis*, München 1975, 740.

manifest les limitacions d'aquest culte que prefigura un nou culte renovat al santuari del cel. Hebreus 9,7 fa referència al gran sacerdot i a «la sang que ofereix per ell mateix (αἷματος ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ) i pel poble (καὶ τῶν τοῦ λαοῦ)» en el Sant dels Sants, el Dia de l'Expiació. Aquesta sang és per a expiar el «pecat involuntari» (ἀγνοημάτων).⁵⁰

Hebreus 9,11-14 descriu breument el santuari del cel i la plenitud de l'activitat sacerdotal que allí realitza Jesús.⁵¹ Seguint el fil argumental d'Hebreus 9,11, es diu en Hebreus 9,12 que, per a accedir al santuari del cel, «no és vàlida (οὐδὲ δι') la sang de bocs i anyells (αἷματος τράγων καὶ μόσχων)». Però sí que és vàlida la sang de Jesús: «però a través de la seva pròpia sang (διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἷματος) entrada un cop per sempre (εἰσῆλθεν ἐφάπαξ) en el lloc sant (εἰς τὰ ἅγια) ha aconseguit la redempció eterna (αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος)». ⁵² Hebreus 9,13-14 diu que el ritual de purificació que «aspergeix (ῥαντίζουσα) la sang de bocs i toros (αἷμα τράγων καὶ ταύρων)», o el ritual que aspergeix la cendra de vedella, «santifica el cos del qui ha estat purificat» (ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα) mitjançant, respectivament, aquesta sang o aquesta cendra. Fent una comparança per superació, Hebreus 9,14 constata: «Quant més la sang de Crist (ὄσω μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ) purificarà la nostra consciència d'obres mortes⁵³ (καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ἡμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων) a fi de donar culte al Déu vivent (εἰς τὸ λατρεύειν θεῶ ζῶντι)».

50. La tradició jueva explica que la litúrgia del Dia del Yom Kippur expia els pecats involuntaris, però no els intencionats (Yoma 5,6; 8,9). Aquesta al·lusió d'He 9,7 deu reflectir la problemàtica intracomunitària on alguns membres, intencionadament i públicament, qüestionen els fonaments cristològics de la professió de fe. El perdó aleshores, esdeve difícil. Ellingworth ho expressa molt bé: «Once a person has become a Christian, even the sacrifice of Christ does not cover further deliberate sins.» (ELLINGWORTH, *The Epistle to the Hebrews*, pp. 435-436; G. W. BUCHANAN, *To the Hebrews* [The Anchor Bible 36], New York 1972, 144).

51. La destrucció del Temple de Jerusalem suscita, dins del rabinisme, la creació d'un santuari celestial. Rabi Aquiba i Rabi Ishmael són dos promotors d'aquesta espiritualització del Temple que s'anirà desenvolupant en l'anomenada literatura de la Hekhalot (הקלות), un corrent místic jueu que derivarà cap a la càbala. Beth Lieber, relaciona els sacrificis celestials descrits per la Hekhalot amb He 9,11-28 i Ap 5,6-13: "it seems to me that these sacrificial episodes in early Christian sources are valuable sources for further consideration of this theme" (A. BETH LIEBER, *Where is Sacrifice in the Heavenly Temple? Reflections on the Role of Violence in Hekhalot Traditions*, Society of Biblical Literature, 1998 (Seminar Papers. Part One, Number 37), Atlanta 1998, 432-446, 440 n. 22).

52. He 9,12 està pensant en l'entrada anual del gran sacerdot en el Sant dels Sants per aconseguir el perdó dels pecats. Jesús fa el mateix però un sol cop i aconsegueix uns efectes perpetus.

53. L'expressió νεκρῶν ἔργων sols surt aquí i en He 6,1 en tot el Nou Testament. Les interpretacions són diverses: obres pecaminoses, obres de la Llei jueva, idolatria (cf. KOESTER, *Hebrews*, 304-305). La partícula «εἰς» que segueix a «νεκρῶν ἔργων» uneix les obres mortes amb donar culte al Déu vivent. Això ens permet de dir que les «obres mortes» són un impediment (quin?) per a adorar el Déu viu.

Hebreus 9,15-23 utilitza el concepte d'aliança-testament per a emmarcar i definir el sentit de la sang vessada per Jesús en la seva mort. Explica i comenta, en Hebreus 9,18-21, el cerimonial de la ratificació de l'aliança del Sinaí: Hebreus 9,18 diu que «la primera aliança (ἡ πρώτη) va ser inaugurada amb sang (αἷματος ἐγκεκαίνισται)»; Hebreus 9,19 explica que Moisès «aspergí (ἐρράντισεν) la sang de vedells i de bocs (τὸ αἷμα τῶν μόσχων [καὶ τῶν τράγων]) al llibre i a tot el poble»; Hebreus 9,20 cita Èxode (LXX) 24,8 amb algun petit canvi en les paraules de Moisès: «Això és la sang de l'aliança (τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης) que Déu ha prescrit per a vosaltres (ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ θεός)»;⁵⁴ Hebreus 9,21 afegeix que Moisès «també aspergí amb sang» (αἷματι ὁμοίως ἐρράντισεν) el tabernacle i els objectes de culte. Hebreus 9,22 explica que «amb la sang tot és purificat» (ἐν αἷματι πάντα καθαρίζεται) i amb rotunditat diu que «sense vessament de sang no hi ha perdó dels pecats» (χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις).

Hebreus 9,24-28 rebla el clau:⁵⁵ explica de nou l'activitat sacerdotal de Jesús al santuari celestial fins al moment del seu retorn gloriós. Hebreus 9,25 fa una nova referència al Dia de l'Expiació, subratllant que el gran sacerdot entra al santuari amb una «sang aliena» (αἷματι ἄλλοτρίῳ).

Una primera conclusió és que Hebreus 9 afirma que la sang dels animals sacrificats expia el pecat i santifica la persona. Són nombroses les citacions que ho senyalen (He 9,7.13-14; 9,22).⁵⁶ Paral·lelament, la sang de Crist també santifica i obté el perdó dels pecats (He 9,22),⁵⁷ però d'una manera completa i duradora (He 9,12; 9,14).

Una segona conclusió és que la sang d'un animal sacrificat, és un element constitutiu de la primera aliança establerta per Moisès al Sinaí (He 9,18-21). Per això, segons l'autor d'Hebreus, la sang de Crist esdevé igualment un element indispensable per a constituir una nova aliança que es valora com eterna (He 13,20).

Una tercera conclusió és que la sang d'animals sacrificats només és apta per a ser oferta en el santuari terrenal. Conseqüentment, les seves possibilitats són limitades a l'àmbit terrenal (He 9,12). Però la sang de Crist és una sang divina i, per tant, de possibilitats il·limitades. Conseqüentment, apta de ser presentada en el santuari del cel (He 9,12).

54. La versió de la LXX d'Ex 24,8 diu: «Aquí teniu la sang de l'aliança (ἰδοὺ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης) que ha establert el Senyor amb vosaltres (ἧς διέθετο κύριος πρὸς ὑμᾶς)».

55. La divisió que fem d'Hebreus 9 coincideix amb l'estructura concèntrica que fa Vanhoye dels capítols centrals de l'escrit. Cf. VANHOYE, *El mensatge de la Carta a los Hebreos*, II-III.

56. També en He 13,11.

57. També en He 10,29; 13,11-12.

c) *Hebreus 10*

Si Hebreus 9 explica que el culte oficiat al cel per Jesús és la plena realització del culte oficiat pel gran sacerdot en el santuari, Hebreus 10 fa un pas més: de les comparances passa, ara, a les afirmacions i, també, a les desqualificacions. Ressona aquí un to de controvèrsia vers el judaisme i, curiosament, la figura del gran sacerdot ja no apareix mencionada, qui sap si amb la intenció de marcar diferències i d'evitar confusions.

Hebreus 10,1-10 afirma, com hem vist, que la Llei de Moisès és tan sols una ombra del món renovat, i que la sang dels sacrificis no aconsegueix, de cap de les maneres, una autèntica expiació del pecat humà. Hebreus 10,4 ho proclama categòricament: «És impossible (ἀδύνατον) que la sang de toros i de bocs esborri els pecats (αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἀμαρτίας)».⁵⁸

Hebreus 10,11-18 diu que Jesús acompleix els anuncis profètics de Jeremies (Jr 31,31-34) portant l'Aliança a la seva plenitud⁵⁹ i obtenint, a través de la seva sang sacrificada, el perdó complet dels pecats.⁶⁰

Hebreus 10,19-39 és una exhortació derivada de les argumentacions prèvies:⁶¹ demana fidelitat teològica i compromís moral a la comunitat, que ha tastat el devesall de dons aconseguits pels qui han estat santificats per Jesucrist. Hebreus 10,19 afirma que «en la sang de Jesús» (ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ) tenim lliure accés al santuari celestial. Hebreus 10,29 amenaça de castigar, entre altres, els qui «menystenen la sang de l'aliança (αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγασάμενος) que els ha santificats (ἐν ᾧ ἡγιάσθη)».

Una primera conclusió és que, si Hebreus 9 afirmava que la sang dels animals sacrificats expiava els pecats i santificava la persona,⁶² Hebreus 10 afirma, sorprenentment, el contrari: que és impossible que aquesta sang esborri els pecats.⁶³

58. Què li ha passat, a l'autor d'Hebreus? En He 9,7, a 9,13-14, a 9,22, i després en 13,11, diu que la sang sacrificada santifica, purifica i esborra els pecats. ¿Per què, aquí, diu que no? No sols diu que no, diu que és impossible (ἀδύνατον). A més, constatem que els versets següents (He 10,5-10) tenen un to clarament apologetic. L'autor d'Hebreus posa en boca de Crist el Salm 40,7-9 que rebutja els diferents tipus de sacrifici, però hi afegeix «m'has format un cos» (σῶμα δὲ κατηρτίσω μου) i s'oblida de citar el final de Sl (LXX) 40,9: «Guardo la teva llei enmig de les meves entranyes» (καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου). L'autor d'Hebreus ens està dient que l'únic sacrifici veritable és el del «cos» de Crist (ho explicita a 10,10). L'omissió de portar la llei a les entranyes és òbvia perquè seria donar punts a aquells a qui està intentant prendre'ls.

59. Acomplint els anuncis profètics de Jeremies 31,31-34.

60. En Hebreus 10,11 repeteix, per si no ha quedat prou clar, que els sacrificis no tenen poder d'esborrar els pecats (οὐδέποτε δύνανται περιελεῖν ἀμαρτίας).

61. En Hebreus 10,26 novament diu, amb un to menor, però en la mateixa línia, que no hi ha cap sacrifici que llevi els pecats (οὐκέτι περὶ ἀμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία).

62. Hebreus 9,7.13-14; 9,22. També en Hebreus 13,11.

63. Hebreus 10,4. 10,11.26.

Una segona conclusió és que, la sang de Crist és l'única que ens garanteix l'accés segur i directe al santuari del cel (He 10,19). Cal valorar degudament aquest nou camí obert a la comunitat, i aquells membres que menysvalorin i banalitzin la sang de Crist seran castigats (He 10,29).

d) *Hebreus 11-13*

Les altres al·lusions a la sang corresponen als capítols onzè-tretzè. Les exhortacions morals, la perseverança en la fe, i algun apunt escatològic, clouen l'escrit amb la pretensió que, el nucli doctrinal de la carta, s'assumeixi degudament i es concreti en la praxi de la comunitat. Les mencions a la sang de Jesús passen, del terreny teològic i especulatiu dels capítols novè i desè, al terreny devocional i pietós (He 12,24; 13,11-12) i també litúrgic (He 13,20).⁶⁴

Hebreus 12,24 afegeix, dins els innombrables dons que rep la comunitat, la proximitat amb Jesús, la sang del qual esdevé més significativa que la vessada per Abel: «i d'una aliança nova a través de Jesús mediador (καὶ διαθήκης νέας μεσίτη Ἰησοῦ) i una sang aspergida que parla millor que la d'Abel (καὶ αἵματι ἄντιστοιχοῦ κρείττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἀβελ.)».

Hebreus 13,11-12 al·ludeix, un cop més, al Dia de l'Expiació. El gran sacerdot entra al santuari amb «la sang d'un animal per a expiar el pecat» (ὧν τὸ αἶμα περὶ ἁμαρτίας) i el cos d'aquest animal és cremat fora (He 13,11). Es tracta d'una al·legoria al rebuig humà de Jesús que, «santificant amb la seva pròpia sang el poble (ἵνα ἀγιάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαόν)», també va sofrir fora de les portes.

Hebreus 13,20, com a epíleg de l'escrit, al·ludeix al «Déu de la pau» (Ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης) com a garant de tot: «Ell ha fet pujar d'entre els morts (ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν) al Senyor nostre Jesús (τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν) —el gran pastor de les ovelles (τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν)— per la sang de l'aliança eterna (ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου)». Aquest verset descriu la resurrecció i l'entronització de Jesús al cel com un disseny del voler diví. Ell és ara el Senyor i el gran pastor de la comunitat en virtut de la seva sang medidora d'una nova aliança. Un cop més, mort i resurrecció apareixen estretament interrelacionades.

La conclusió és que el marc referencial de les al·lusions parenètiques del mot *sang* és, indefectiblement, jueu: la sang d'Abel (He 12,24), el Dia de l'Expiació (He 13,11-12), l'aliança eterna (He 13,20). Tals referències no tindrien sentit si els seus destinataris no fossin judeocristians.

64. Només Hebreus 11,28 cita el mot *sang* sense fer lligams cristològics. Diu que Moisès: «va celebrar la Pasqua (πεποίηκεν τὸ πάσχα) i aspergí amb la sang (πρόσχυσιν τοῦ αἵματος)» a fi d'allunyar l'exterminador dels primogènits.

4. UNA TEOLOGIA JUDEOCRISTIANA AMB REPERCUSSIONS INTRACOMUNITÀRIES

Hebreus parla de dos sacerdocis diferents (un d'humà i un altre de diví), de dos santuaris diferents (un al cel i l'altre a la terra), de dos sacrificis diferents (un que cal repetir i l'altre que és una vegada per sempre), de dues sangs diferents (una d'animal i l'altra humana). Adonem-nos que, aquestes comparances, pertanyen a l'àmbit estrictament intel·lectual, o més concretament, teològic; i que les coses terrenals, per santes i bones que siguin, quedaran sempre, i per principi, per sota de les coses celestials. Aleshores, les conclusions teològiques d'aquestes comparances seran sempre irrefutables: la sang de Jesús presentada al cel és millor (purifica la consciència); el perdó que ell aconseguix és millor (perpetu); l'aliança que ell estableix és millor (eterna).

He 8,5 anuncia que el culte actual que exerceixen els sacerdots és «imitació i ombra de les realitats celestials (ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσιν τῶν ἐπουρανίων)». El que diu del culte ho especifica, més endavant, del sacrifici (He 9,23): «les mateixes realitats celestials exigeixen sacrificis més excel·lents que aquells (τὰ ἐπουράνια κρείττοσιν θυσίαις παρά ταύτας)». En el mateix sentit es refereix a la Llei de Moisès en He 10,1: «La Llei de Moisès conté tan sols una ombra del món renovat i no la realitat mateixa (Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων)». El missatge és clar: la realitat religiosa present expressada en el culte, en els sacrificis i en el compliment de la Llei de Moisès són tan sols, per a l'autor d'Hebreus, un tast de plenitud, però no la plenitud.

Amb aquests arguments està fent quelcom que no es pot fer, que és comparar una realitat terrenal amb una de celestial.⁶⁵ El desequilibri és i serà sempre evident. La murrieria intel·lectual de l'autor és evident. No és pot comparar un culte terrenal oficiat pels sacerdots, amb un culte celestial oficiat per un Crist exaltat al cel. No es pot comparar l'aliança del Sinaí amb l'aliança obtinguda per Crist davant el Pare. No es pot comparar el santuari, ja sigui la tenda del trobament o el temple de Jerusalem, amb el santuari del cel construït per Déu. No es poden comparar els sacrificis d'animals (encara que sigui un culte religiós) amb un sacrifici personal. No es pot comparar la sang dels animals utilit-

65. «In che maniera l'epistola effettua l'unione tra l'aspetto esistenziale e l'aspetto culturale del sangue, tra le realtà più concrete della vita e il simbolismo religioso più elevato» (A. VANHOYE, «Il sangue di Cristo nell'epistola agli Ebrei», en F. VATTIONI (ed.), *Atti de la Settimana Sangue e Antropologia Biblica (Roma, 10-15 marzo 1980)*, Centro Studi Sanguis Christi I. II, Roma 1981, 819-829, especialment p. 819). Cf. també Ch. GRAPPE – A. MARX, *Le sacrifice. Vocation et subversion du sacrifice dans le deux Testaments*, (Essais Bibliques 29), Genève 1998, 82; Jenson també fa al·lusió a «the radical way in which the author has taken us priestly concepts of grading and sacrifice» (P. P. JENSON, «The Levitical Sacrificial System» en R. T. BECKWITH – M. J. SELMAN (eds.), *Sacrifice in the Bible*, Grand Rapids 1995, 25-40, aquí 37).

zada pels sacerdots en el santuari, amb la sang del Crist portada per ell mateix al santuari del cel. No es pot comparar la purificació, visible i palpable, aspergint la sang sacrificada, amb la purificació, invisible i interior, obtinguda per la sang de Crist.

Controvèrsia és la paraula que, a parer nostre, explica els arguments teològics d'Hebreus i la realitat comunitària dels destinataris de l'escrit.⁶⁶ L'alternança de parts doctrinals amb parts parenètiques és per a puntualitzar els debats teològics i les seves repercussions pràctiques en la vida de la comunitat.⁶⁷ La raó és que els destinataris es troben submergits en un moment de desconcert cristològic que arriba a l'enfrontament públic. Per això la carta és amarada d'un seguit d'*exhortacions*, d'*advertiments* i d'*amenaces* que, amb tons diferents i estratègicament distribuïdes, complementen les exposicions doctrinals.⁶⁸

Les *exhortacions* que trobem en Hebreus ens mostren la doble preocupació de puntualitzar la doctrina sobre Jesucrist i d'estimular la perseverança en la professió d'aquesta fe, que ha quedat greument qüestionada.⁶⁹ Els *advertiments* reflecteixen l'evidència que hi ha alguns membres de la comunitat que donen l'esquena i que refusen el Crist (He 12,25), que són desobedients (He 4,11b), que pertorben i confonen la comunitat amb les seves doctrines judaïtzants (He 13,8). Els causants de tal enrenou comunitari són seriosament amonestats, fins i tot amb avisos de càstig (He 2,3; 4,1; 12,26.28).⁷⁰ Finalment, les *amenaces* (He 3,12-14; 6,4-8; 10,26-31; 12,16-17) són uns ultimàtums definitius als pertorbadors de la comunitat.

Malgrat els interrogants que, encara avui, la Carta als Hebreus continua presentant, podem assaborir la intensitat i el grau de crispació que podien assolir les disputes teològiques del cristianisme de segona generació, que anava perfilant i arrodonint teològicament el nucli de la seva fe, concretament, la filiació divina de Jesús, la seva redempció a través del sacrifici a la creu, i la seva exaltació al cel.

Hebreus és una demostració brillant dels esforços teològics i homilètics del cristianisme del segle I per explicar la mort i la resurrecció de Jesús i els seus

66. «Em sembla clar que una lectura que no tingui en compte el gènere controvèrsia, sobretot en el tema del Yom Kippur, no sabrà entendre les exageracions hiperbòliques d'Hebreus o les poques ganes de matisar de l'orador..., que no solament compara sinó que a vegades també polemitzar» (E. CORTÈS, «Diàleg Interreligiós: Judaisme» *Ars Brevis* 2003, 66).

67. CERVERA, *Esau, el rebutjat de la comunitat*, 57-58.

68. CERVERA, *Esau, el rebutjat de la comunitat*, 57-91; CERVERA, «Hebreus, una exhortació a perseverar» *RCatT* XXIII/2 (1998) 299-328; CERVERA, «Jesús, "empremta" de Déu (He 1,3)», 213-217.

69. Cf. G. MORA, *La Carta a los Hebreos como escrito pastoral*, (Colectanea San Paciano XX) Barcelona 1974, 235-236.

70. CERVERA, *Esau, el rebutjat de la comunitat*, 69.

efectes sobre la vida d'una comunitat arrelada al judaisme. No seria fàcil pels cristians de formació jueva, acceptar la condició divina de Jesús; tampoc entendre la seva mort ignominiosa, i menys encara, unir les dues coses. La lectura cùltica de Jesucrist que fa l'autor d'Hebreus pretén donar unitat, coherència, profunditat, acompliment, connexió i enllaç amb el judaisme. Un repte que resta encara pendent d'arrodonir.

Jordi CERVERA I VALLS

Cardenal Vives i Tutó, 2

E – 08034 BARCELONA

E-mail: jordicaputxi@gmail.com

Summary

The need arose to explain, in a convincing way, who Jesus was to people of a Jewish background and education. Until recently, these people had had Moses as their main point of reference, the Covenant as the seal of the divine purpose, the Torah as the rule of behaviour and the Temple as the expression of worship. Aware of these representations, the author of the Letter to the Hebrews uses them to set out the new representation introduced by Jesus, a divine figure and one made divine by his divine son-ship, pre-existence, absence of sin and exaltation to the right hand of God.

Furthermore, the Letter to the Hebrews links the figure of the High Priesthood with Jesus Christ who died and rose again. It involves presenting a cultic interpretation of Jesus which develops a Christian theology of expiation and, thus, establishing the practice of the forgiveness of sin within the community. For Judaism, this is intimately connected, both ritually and theologically, with the liturgy of the Day of Atonement in which the High Priest plays a highly significant role. The author of Hebrews describes the same ceremony but in the heavens, with the High Priest Jesus officiating and with his own blood for the expiatory sacrifice.

The letter works through a Christological consideration of two inseparable themes: to affirm the divinity of Jesus (his role as mediator) and to set out the meaning of his death of the cross (his role as expiator of sin). These two issues are precisely what certain members of the community question and even deny, publicly and ostentatiously, two basic features that form the essence of the person and mission of Jesus and that these people have difficulty in accepting.